

Tann totaliteri staturin

J. P. Heinesen

Vit prenta í dag seinasta partin av greina-
røð eftir Jens Paula Heinesen, »Tann to-
taliteri staturin«

Undirritaði vil fegin gera
vart við, at henda greina-
røð ikki eigur at verða
dømd, fyrr enn hon er
lisin at enda

Eitt triðja alternativ

Ná, sigur tann ótolni lesarin, her hefur
tu skrivað og skrivað um alheims-
spurningar, men enn havi eg ikki borið
eyga við, at tú sjálvur hevur tikið nakra
støðu hvorki fyrri ella imóti teimum
háðum stóru ideologiumum uppri er i
túni, kommunismuni og kapitalismuni.

Og rætt er tað. Tá ið tað snýr seg um
ideologiir, er mitt hjarta merkiliga kalt.
Undirritaði hevur ongantið elskað tær.
Eftir hansara áskoðan eru tær so
ómenniskjansligar. Mytan um tær er
eitt. Veruleikin ein annar. Og gerast tær
til blindu dogmatik og religiön eru tær
einki bara ónytiligar í hansara eygum.
Men burt úr sagt eitt slag av sinnissjúku.
Fyri at gera stutt av er min fatan
tann, at hvorki kapitalisman ella
kommunistan eru nýtiligar í tí líki, sum
tær arta sær og sýna seg fyrri okkum i
dagi. Kapitalisman søkir ov nógv sitt
eiga og hevur ikki vist seg fara fyrri at
gera tey vandamál, heimurin plagast
at og nivist av.

Um kommunisman er fœr fyrri tí, er
hann fœrur fyrri at svara uppá, tí hon
er ongastandi úttan á pappirinum.
Tú eru fleiri lond, ið geva sær sjálvum
eitt sosialistisk. Men hvat eru hesi
lond? Hvat er eitt land, ið tekur tey
demokratisku frælsisrættindini frá fólki
í heiminum, sum knúskar og múlabindur alla
áheystu? Tá er ikki talan um nakra
kapitalismu, og als ikki um hana, ið
kommunismun forfedar hugsaðu sær.
Tá er talan um totalitarismu, og slíkar statir
eru, ikki fyrri hugsansí fólki at búgva í.
Tær eru fyrri robbatar.

Tað var tann tíð, kommunistar høvdu
Sovjet til fyrmyndar.

So sveik Sovjet, og teir leitaðu sær
upp okkurt annað land at siggja upp til.
Men tað var líkasum, at tað var ikki har,
hvørja ferð teir hildu seg hava funnið
tað. So var tað burtur sum ein dreymur.
Og sjálvsagt var tað bara ein dreymur.

Nú eru tað nokur, ið hava sett sitt álít
á Albania. Undirritaði hevur verið í
hesum landi. Hann var millum tey
fyrstu, ið komu hagar, eftir at tað lat
upp fyrri útlendingum. Ein dani var við í
ferðalagnum. Hann var kryplingur av at
hava sitið í nazistiskum konsentrations-
legum. Gamli konsentrationslegu-
fangar hava ein alheimsfelagsskap, og
hesin dani var nevndarlimur í hesum
felagsskapi. Hann hevði fingið í
uppgávu at bera gomlum, albanskum
konsentrationslegufangum eina heilsan
frá nevndini. Fyri ikki at gera nakað
skeivt fór hann inn til høvudstaðin
Tirana á stjórnarborgina og kom aftur
hvitgløðandi av oði. Hann varð vistur av
einari skrivstovu í eina aðra, frá einum
embætismanni til ein annan í besta
Kafka stili, men kom ongantið á mál.
eisini í besta Kafka stili. Hann fekk ikki
lovt í handa nokrum nakra heilsan frá
nokrum. — Ah, eg kenni teir aftur, segði
hann og sjáldan havi eg sæð óðari mann,
eg kenni fascistarnar aftur.

Soleiðis royndist hesin »socialistiski«
staturin hesum manni.

Á gistiheiminum var ein hópur av
marx-lenistum, og sjáldan havi eg
undrast meir enn tað sama. Frá morgni
til myrkurs høvdu teir sínar »seansir« og
»gudstænastur«, har teir útløgdu
skriftina fyrri hvørjum øðrum líkasum
Jehovas vitni til dømis. Skuldi tað borið
á, at okkur geispaði ella visti ov litlan
ághuga, varð hann óthongdur, gud veit.
Syndarans navn og gerð varð skrivað á
talvuna í gongini til skelkan og
ávaringar. Og hetta er, sum maðurin
segði, ikki ein gong lygn.

Hetta vóru fólk, ið eyðsæð vóru komin
saman við tí fyrri eygað at bjarga manna-
ættini, forvissað um, at tey vóru tey
útvældu til slíkt og fœr fyrri tí. Tey tóku
seg sjálvan so hatioðarliga og so
álvarsliga, at har var einki rúm fyrri
nokrum so skitterligum sum humor.
Nakrir franskir limir í hesi sekti roynd
seg í hesum formi fyrri ørskapi og vórðu
einki bert átalad, men útfyrir.
Persónsdyrkanin av tí allar óneris-
ligasta. Ein av profetum teirra var eitt
av heimsins fúlastu ómennum. Nevni-
liga Stalin.

Slík menniskju bjarga ikki manna-
ættini. Tey forkoma henni.

Ná, sigur lesarin. Kapitalisman og
kommunistan eru ónytilig fyrri heimin i
dag soleiðis, sum tær týggja sær. Hvat
so? spyr hann og tað við góðari grund,
skulu vit bara geva skarvin yvir og lata
alt ganga sína skeivu gongd.

Eg havi skrivað tað onkuntíð fyrr og
skal taka tað upp aftur heilt stutt: Tað
má finnast eitt triðja alternativ.

Tað kundi borið á, at friðarærlurnar
eru ein partur av tí.

Elt ikki altíð,
sum fyrri er slóðað!

Rithøvundurin Anais Nin skrivaði dag-
bók alt sitt liv. Brot úr hesum dag-
bókum eru givnar út í sýj tjúkkum
bindum, og eru hetta framúr góðar og

Tá tað snýr seg um ideologiir, er mitt hjarta merkiliga kalt. Undirritaði hev-
ur ongantið elskað tær. Eftir hansara áskoðan eru tær so ómenniskjansligar.
Mytan um tær er eitt. Veruleikin ein annar. Og gerast tær til blindan
dogmatik og religiön eru tær einki bert ónytiligar í hansara eygum, men burt
út sagt eitt slag av sinnissjúku

áhugaverdar bókur. I bindi sýner hon
einaferð í Japan og hittir hon hópin av
fólki. Einastaðni skrivur hon: »Ein
buddhistur talaði, ein stásligur, gamal
maður asketiskur í útsjón. Hann segði:
»Visindamenn eru menn við ongari
religiön og ongari filosofi.« Hetta var á
pinusaman hátt at siggja inn í
ræðslunar djúp.»

Visindamenn hava givið heiminum so
nógv ómetalliga gott, at tað kann ikki
sigast við orðum. Men samstundis hava
teir givið heiminum so nógv ómetalliga
ónt, at vit heldur ikki hava orð fyrri tí.
Teir hava givið okkum tey vápn, ið
kunnu týna alt og leggja jørðina í oyði. Í
tíggju túsunda tali sita teir enn dagin í
dag í vápnadnaðinum og royna at finna
fram til uppaftur snildari týningartól.
Hesi menn, ella hesi fólk, eru av
sonnum heimsins útskotspakk. Ei dani í
Sakharov hevur ringa samvitsku.

Vit hava nýtt málskurnar positivar
og negativar aggressionir. Nú veit eg
væl, at tað ber ikki til nagreiniliga sæð
at tala um positivar aggressionir, av tí
at orðið í sær sjálvum er negativt lott.
Men hinvegin kann eg hugsa mæ, at
lesarin skilur, hvat eg sipi til og fer at
fyrgiveva mær misnýtsluna av orðinum,
tí eg fer at halda fram við tí.

Vit hava øll somul negativar eins og
væl positivar aggressionir sum viðfœri
gjøgnum livið. Tann góði politikarin
ákallar og dyrkar okkara positivu. Tann
válnaliga og skaðiliga tær negativu.
Hann ger tað við at ákalla og dyrka hati
í tær, undirlutakenslurnar, hevndar-
hugan, óðina, angistina, fingindaskapin,
iltankan, misálitið, hysterið og alt tað,
sum negativt er í okkum.

Reagan er ein slíkur maður. Hann er á
ongan hátt tann rætti at standa á odda í
hesum tíðum, tá ið veraldar endi bók-
staviliga hóttir okkum øll. Hann spælir
við okkum úti við avgrundina. Eins og
öldingarnir í Kremli.

I sanginum Fast stóð í fonnum yrkir
Rasmus Effersee um tann treysta slóð-
aran, ið fœrði sitt fylgi í smildur og sor,
og hann gevur okkum við sangi sínum
henda rámandi boðskap: Elt ikki altíð
sum fyrri er slóðað. Vit eiga at leggja
okkum hann í geyma túsund ferðir og
fleir.

Síðan Reagan kom til ræðið, hevur
kundi, angst og eitt dapurt myrkur lagt

seg um heimin. Orðgongan er vordin
ótoland í lýða á í sínum ørskapi.
Polariseringin er vaksin ótandi um allan
heim. Eisini her hjá okkum. Útsíðu-
kreftirnir hava læst seg fastar í
óhumsku, hati og negativum aggression-
um, og öldingarnir í Kremli eins væl í
Washington hava hvørki evni ella vilja
til at loysa tann ónda knutin.

»Nei, teir vita ikki sjálvir, hvat teir
vilja. Teir sláast í blindum. Teir hava
einki andlit. Teir eru eitt høvudleyst
maktmonopol, sum ikki veit, hvat tað
skal gera við sína makt. Og tað óhugna-
ligasta av øllum: teir berjast sum devlar
fyrri eini sannføring, teir ikki hava. Teir
kenna tað sum sína mestu uppgávu at
øsa fólk upp væl vitandi um, at tann al-
goysti hvorki sær, hoyrir ella hugsar.
Tann algoysti sær »trøll« á alljósum
deggi. Hann sær annaðhvørt svar ella
hvitt og er tí sum skotin til at tæna
teimum totaliteru kreftunum.»

Politistaturin hopar aldri eftir hæli,
skrivaðu vit. Tí fœr Reagan ein skeivan
politikk mótevgis Sovjet. Útbrynjar
USA seg, ger Sovjet tað sama. Er USA
aggressiv, er ovjet tað á sama hátt.
Hevði USA arbeitt fyrri friði, hevði Sov-
jet verið noytt til at gjørt tað sama.
Hetta er rein fysikk, einfald alisfrøði:
lógin um tey samanbundnu kórini.

(Hermálsliga er Sovjet væl fyrri,
nevnan nakað aftan fyrri USA. Men
politiskt og figgarliga er støðan innan-
ríkis alt annað enn góð, nógvur ferðir
verri enn fólk gera sær greitt. Teir hava í
grundini tapt í teirri figgarligu og
politisku telvingini, og eru tí sum eitt
sært villdyr. Prikar tú til tað, hæggar
tað aftur. Letur tú tað hava frið, fært tú
frið. Teir hava í roynd og veru nógv
storri vandamál fyrri framman at
stríðast við enn vit, tí fyrri ella seinni má
statsstýringin av hvørjum nikki og
pikki halda uppát og upplatingin,
demokratiseringsprosessin í gongd. Vit
— og ikki minst teir — frykta fyrri, at
tann prosessin fer at minna teir um kemi
og fysikk).

Niðurstøðan verður tí henda: Skulu
vit bjarga heiminum, eiga vit ikki at
føra ein negativt aggressivan politikk,
men ein positivt aggressivan. Í staðin
fyrri hatir, hevndarhug og misálit eiga
teir góðu politikararnir, teir, ið vilja

Reagan kom til ræði, hevur kundi
st og eitt dapurt myrkur lagt seg
heimin